

Smaastykker.

1.

Hvem var Martinus de Dacia?

Af

Louis L. Hammerich

Et af de få danske videnskabelige værker, der i middelalderen nåede europæisk betydning, Martinus de Dacia's *Modi significandi*, er blevet gjort til genstand for behandling af Heinrich Roos, der er tysk af oprindelse og medlem af jesuiterordenen, men nu i nogle og tyve år har boet i Danmark, er blevet magister i tysk filologi ved Københavns Universitet og just har erhvervet den filosofiske grad sammesteds ved dette arbejde¹. Det er et værk af betydelig interesse for danske historikere.

Grundlaget er filologisk: i 1. og 2. kapitel gøres fortræffeligt rede for håndskrifterne og deres forhold. Nogle håndskrifter var kendt tidligere, andre har forfatteren selv fundet på studierejser

¹ Heinrich Roos, S. J., *Die Modi Significandi des Martinus de Dacia*, Kopenhagen und Münster i. W. 1952. 167 sider; også som bind 37,2 af *Beiträge zur Philosophie und Theologie des Mittelalters*. Selve teksten foreligger desværre ikke endnu; den vil fremkomme i et af Det Danske Sprog- og Literaturselskab planlagt corpus af de danske skolastikere. Tidligere herhenhørende studier af Heinrich Roos findes i «*Classica et Mediaevalia*» 8 (1946), 87–115 (Martinus de Dacia und seine Schrift *De modis significandi*); 9 (1948), 200–215 (*Sprachdenken im Mittelalter*); samt i *Festschrift til L. L. Hammerich*, København 1952, 208–218 (Martinus de Dacias isagogekommentar). Det behøver ikke at være nogen hemmelighed, at denne artikels basis er hoveddelen af den officielle opposition den 25. september 1952.

gennem Europa (til dels sammen med sin ordensbroder, dr. Alfred Otto). 20 bevarede og 5 forsvundne håndskrifter fra 13.—15. årh. påvises, samt ikke mindre end 9 forskellige kommentarer i 24 håndskrifter fra de samme århundreder. Martinus de Dacia's *Modi significandi*, der begynder *Cum cujuslibet artificis*, synes at have været det mest udbredte af alle højmiddelalderens sprogvidenskabelige værker.

To små filologiske bemærkninger kan være ønskelige. 1) Det er ret underordnet, med hvilke sigler man vil betegne sine håndskrifter, men når man, som forfatteren, betegner dem med bogstaver, der antyder proveniensen (E: Erfurt, B: British Museum, T: Troyes, A: Bibliotheca Apostolica Vaticana osv.), så bør man ikke bruge en rækkefølge som denne, men tage det hensyn til den søgende læser, at rækkefølgen enten er systematisk eller alfabetisk. 2) En lapsus er det, når forfatteren side 19 og side 42 af en bibliotekskatalog har ladet sig forlede til at tro, at *puntschuech* (*bundschuh*) i 14.—15. årh.s tyske håndskrifter skulle kunne betegne en skriver af bondeherkomst. *Bundschuh* (grov sko til at binde) er bondefodtøj og bliver i slutningen af 15. og navnlig i begyndelsen af 16. årh. i Schwaben og tilgrænsende egne bøndernes symbol eller våbenmærke under de store opstande, hvorefter *Bundschuh* også kan betegne en (bonde-) opstand. Men tidligere, i 13.—14. årh., finder vi en helt anden udvikling af ordet. »Hjelm på fødderne, bindesko på hovedet« synes at have været folkelige udtryk for en tåbelig fremgangsmåde. Specielt betegner *rîm dich buntschuech* noget, der er »ungereimt«, tåbeligt. Middelalderlige håndskrifter slutter som bekendt ofte med *et cetera* — hvilket delvis beror på, at abbreviaturen for *et cetera* kan være identisk med den for *et sic est* (nemlig *finis*) — men det er heller ikke ukendt, at en skriver ved afslutningen af sit arbejde giver udtryk for sin lettelse eller utålmodighed ved et vers eller på anden måde. Når nogle håndskrifter slutter med *et cetera puntschuech*, så kan det vist normalt gengives med »og så videre, sludder og vrøvl«!

3. kapitel behandler forfatterspørgsmålet, mens 4. kapitel redegør for grammatikkens stilling inden for middelalderens

undervisning og lærdom. Og det 5. og sidste kapitel går ind på selve værket, dets datering og dets indhold.

Det vigtigste i Pater Roos' bog er nok det, der handler om grammatikkens historie i middelalderen og om indholdet af Martinus de Dacias værk. Det er spændende at følge skildringen af, hvorledes (sen)antikkens latinske grammatik allerede delvis omformes af Chartres-skolens logik, for så i det 13. årh. at blive modt af den aristoteliske hylemorfisme og hos Martinus de Dacia og andre at blive til en sprogteori, der — hvad forfatteren fremstiller udmærket — kan siges at have visse træk fælles med vor tids strukturalistiske lingvistik. Sådanne *modi significandi* blev også skrevet af andre ved Paris Universitet virkende danskere, blandt hvilke Boëcius de Dacia skal være den betydeligste. Det er Pater Roos' fortjeneste at have påvist, at denne skole af danske forskere har øvet en langtrækkende indflydelse på europæisk sprogtænkning og grammatik.

De egentlig historiske afsnit er ganske vist især skrevet med henblik på de sprogteoretiske kapitler, men har dog i sig selv ikke ringe interesse. Siden den som kilde uforagtelige krønike om Jens Grands fangenskab fra ca. 1330 har traditionen fastholdt, at Erik Menveds kansler, magister Martinus, var identisk med Martinus de Dacia, forfatteren til de *modi significandi*, der begynder: *Cum cujuslibet artificis*. Nu gennemgår Pater Roos først alle personlige efterretninger om grammatikeren. Han påviser, at dennes *modi significandi* ifølge hentydninger i selve teksten må være skrevet af en dansker, og at denne efter pålidelige håndskrifter og samtidige kommentatorers vidnesbyrd hed Martinus de Dacia og var magister theologiae i Paris. Da kommentatoren Gentilis de Cingulo udtrykkeligt angiver Martinus som værende i funktion som magister i teologi og da Gentilis de Cingulo vides at have været elev af Johannes Vate, der 1290 var Paris Universitetets rektor, kan vi heraf med stor sandsynlighed slutte, at skriftets forfatter har virket som magister i teologi før 1290. Af forholdet til Boëcius de Dacia kan sluttes, at skriftet må have foreligget ca. 1280.

Hermed sammenlignes nu, hvad vi ved om Erik Menveds

kansler: *magister Martinus, regni cancellarius* eller lignende (kilden til den senere benævnelse Morten Mogensen kendes ikke) optræder første gang i et dokument fra 14. april 1288 (se *Diplomatarium Danicum*) og derefter med mellemrum indtil 1299. Han var som bekendt 1296–99 kongens procurator ved kurien under processen mod Jens Grand. Han var kannik i Roskilde (i hvis *Liber daticus* hans obiit står) og han var kannik i Paris, hvor han havde et hus og hvor han døde $^{10}/_8$ 1304 og blev begravet i Notre Dame.

Derimod lykkes det — efter min mening — ikke Pater Roos at sandsynliggøre, at Martin Hammerich skulle have ret i den i 1860 fremsatte, i 1933 af P. Glorieux atter hævdede påstand, at Martinus de Dacia skulle være identisk med den parisiske kannik *magister Martinus de Rippa*, der $^{8}/_7$ 1303, *actu regens Parisius in theologica facultate*, højtideligt må erklære sin tilslutning til Philip den Smukkes appel til et almindeligt koncilium. Rippa kan betyde andet end Ribe (med hvilken by vor Martinus de Dacia ellers ikke vides at have forbindelse, endsige at det skulle have været hans fødeby), og nationsbetegnelse mangler, mens vor Martinus af kapitlet i Paris 1302 og 1304 betegnes som *Martinus Dacus*. Vi har ingen fuldstændig fortegnelse over parisiske kanniker, der samtidig var *magistri in theologia*, men vi har grund til at tro, at der var mange. Det er naturligvis ingenlunde umuligt, at Martinus de Dacia 1303 under den franske konges strid med kurien kunne indtage en holdning, der afveg fra den, han havde forfægtet for den danske konge få år tidligere, men uden supplerende vidnesbyrd er det ikke sandsynligt.

Martinus synes at have haft præbender som kannik i Lund (efter en omtale i procesakterne) og som provst i Slesvig. Dette sidste kan Pater Roos¹ med nogen sandsynlighed slutte af to dokumenter: 1) en indulgens, som Bonifatius VIII. den $^{15}/_3$ 1299 giver *magistro Daco, doctori in theologia, preposito ecclesie Slesvicensis* til gengæld for et alter, han havde stiftet i kirken i

¹ S. 50, jvf. Alfred Otto S. J.: *Liber daticus Roskildensis*, Kbh. (1933), 62.

Slesvig *in honorem beate Virginis et beati Martini*; 2) et 1107 forfattet udtoget af *Registrum capituli Slesvicensis* (anlagt af biskop Nicolaus Bruun 1350—57), der ved kirken i Slesvig omtaler et *vicaria fundata per magistrum Martinum Dacum*. Man kan måske undre sig over, at denne værdighed som provst i Slesvig ellers ikke omtales, men med de magre kilder er en slutning *e silentio* intet værd; og at pavebrevets *magister Dacus doctor in theologia* virkelig er kansleren magister Martinus sandsynliggøres i høj grad af datoen $15/3$ 1299. Thi under denne samme dato udsteder Bonifatius efter den foreløbige afslutning af striden de to pudsige breve til den pavelige nuntius Isarnus, hvorved det trods interdiktet tillades kong Erik, at hans kapellan må læse messe for ham »for lukkede døre og med sagte stemme« og at der i givet fald endda kan læses messe for daggry¹; og kun 3 dage senere, fra $18/3$ 1299, har vi yderligere 5 pavebreve til gunst for kong Erik og hans mænd, foranledigede af kongens procurator og kansler, magister Martinus². At denne i det en gave til Slesvig domkirke vedrørende pavebrev kaldes *prepositus ecclesie Slesvicensis*, men i det tre dage senere udstedte brev til greven og grevinden af Hainaut kaldes *canonicus Parisiensis*, kan egentlig ikke undre, heller ikke at der den 20. juni 1299 som dokumentvidne i København optræder en *Johannes prepositus Slesvicensis*, thi det er efter vedkommende dokument³ sandsynligt, at dette var den virkelig regerende provst: Det har naturligvis aldrig været meningen, at vor i Paris residerende *canonicus Martinus* ville indlade sig på at passe et embede i Slesvig.

Dersom da ovennævnte pavebrev og udtoget af Nicolaus Bruuns register omtaler den samme gave, kan der drages en for et helt andet område interessant lille slutning. I udtoget hedder det: *fuit ibi una vicaria fundata per magistrum Dacum que habuit citra septuaginta deymath in parochia Sywertmanrype, in valore LXX marcarum. Sed post in adhuc in fundatione submersa sunt*

¹ Acta Processus Litium, 269 f.

² Ibid., 270.

³ Ibid., 289.

in diluvio. Således skriver P. Lauridsen, der fremdrog teksten i dette tidsskrift 1891¹. Det meningsløse *post in* rettes af en senere udgave² til *postea* og hertil slutter Pater Roos sig s. 51. Men med urette, thi der skal sikkert læses *posita: Sed *posita adhuc in fundatione*; altså endnu under ordningen af gaven, for stiftelsen var bragt helt i orden, blev disse 70 demat »drukne», bortskyllede, dækkede af havet under en oversvømmelse.

Pater Roos formoder, at det drejer sig om den store stormflod 1362, men det er jo umuligt: tekstens *adhuc in fundatione* sammenholdt med pavebrevet viser, at katastrofen må have fundet sted på pavebrevets tid, og når vi tænker på, hvor få pålidelige efterretninger vi har om middelalderens stormfloder på den vestslesvigske kyst, så er vi glade, hvis vi mener at kunne notere, at altså Sywertmanrype — der var et sogn i Lundebergers herred i landskabet Strand sydvest for Husum — gik mere eller mindre til grunde ved en stormflod i vinteren 1298—99. Det kan ikke siges at være usandsynligt, at en mindre stormflod i vinteren 1298—99 gjorde skade i de samme egne, der kort efter rammes af en virkelig katastrofe: Den 7/9 1300 indtraf den vældige stormflod, der reducerede halvøen Strand til nogle øer og blandt andet oversvømmede det senere sagnberømte Rungholt. Men det er heller ikke umuligt, at Martinus' 70 demat først forsvandt den 7/9 1300.

Efter min mening er der grund til at overveje den mulighed, at Martinus i 1299 har forelagt paven bevis for sit valg til præpositus i Slesvig, men at valget ikke senere er blevet effektueret. Når dotationen ikke blev til noget, fordi de 70 demat i Sywertmanrype forsvandt i stormfloden, har kapitlet ikke haft interesse i at lade Martinus få præpositurens indkomster. Og hvis den i Paris residerende Martinus har haft svært ved at give en anden dotation, som formodentlig har været ønsket, så har heller ikke han haft interesse i opretholdelse af valget. Han har da vel abdiceret, hvilket iøvrigt kan være sket af andre grunde.

¹ 6. r. V, 204 n. 2.

² Quellensamml. d. Gesellschaft f. Schleswig-Holst. Gesch. 6 (1904), 57.

Af de den $18\frac{1}{3}$ 1299 udstedte pavebreve er der særlig interesse knyttet til det til greven og grevinden af Hainaut¹, i hvilket Bonifacius går i rette med dem for et overfald på nogle udsendinge, der var undervejs til Rom, nemlig *quidam nuncii magnifici principis Erici illustris regis Dacie ac dilecti filii magistri Martini Daci canonici Parisiensis, cancellarii regis ejusdem, qui ad nos et dictam sedem fiducialiter mittebantur*. Pater Roos gør s. 52, note 4 med rette opmærksom på, at det må bero på en misforståelse, når Marius Kristensen i Dansk Biografisk Leksikon XV (1938) taler om, at Martinus på hjemrejsen var genstand for voldelig behandling i Hainaut; men når han siger »die Boten zwischen König Erich und dem Kanzler wurden überfallen«, så burde han have begrundet denne opfattelse. Thi den nærmest liggende udlægning er dog at *nuncii . . . regis Dacie ac . . . magistri Martini . . . cancellarii . . . eiusdem* betyder »udsendinge fra kongen af Danmark og hans kansler« — hvoraf synes at kunne sluttes, at magister Martinus måtte være i Danmark, da overfaldet fandt sted, altså måtte være taget hjem efter domsforkyndelsen $26\frac{1}{12}$ 1297, men en|rum tid inden udstedelsen af pavebrevet af $18\frac{1}{3}$ 1299. — Dette ville dog være en letsindig slutning, thi forholdet kan være helt anderledes; udsendinge, som magister Martinus har sendt hjem under processen, kan nemt ved tilbagereisen fra Danmark være blevet suppleret med nye udsendinge fra kongen, og disse kanslerens og kongens udsendinge i fællesskab være overfaldet i Hainaut. Man kan, som Pater Roos siger, ikke heraf slutte, at Martinus skulle være taget hjem. Tværtimod: det er faktisk fremragende usandsynligt, at kongens procurator skulle have vovet at forlade kurien, før de eftertragtede privilegier var i havn — hvilket vil sige, at vi må regne med, at Martinus var ved kurien indtil $18\frac{1}{3}$ 1299. Men der er ingen grund til at tro, at han skulle være blevet der stort længere; til den nye proces udnævnes samme sommer en anden kongelig procurator, nemlig Ribe-provsten Esger.

For Arups antagelse, at magister Martinus skulle være for-

¹ Acta Processus, 273 f.

blevet i Rom til 1304 og da være død i Paris på tilbagevejen, savnes der vistnok grundlag.

Det rimelige er, at magister Martinus efter at have tjent kongen som kansler hjemme og som procurator ved kurien nu efter afslutningen af paveprocessen ikke har ønsket at tage til Danmark (hvad skulle han dér? — hans kansler-embede var jo sikkert under hans lange Italien-ophold de facto gået over på andre hænder), men simpelthen har genoptaget sin sikrede — og formodentlig inspirerende — magister- og kanniktilværelse i Paris.

Pater Roos vil s. 54 af et sted i magister Reinalds replik under processen 1296¹ slutte, at kongens kansler, magister Martinus, i 1289 i Rom skulle have anbefalet den daværende pave, Nicolaus IV., at bekræfte Jens Grands valg til ærkebiskop i Lund. Men det er umuligt. Magister Reinalds udtryk *coram domino papa* kan kun gå på den regerende pave, Bonifacius VIII; ellers måtte navnet være nævnt. Og 1289 var der jo foregået det², at kapitlet i Lund havde valgt Jens Grand til ærkebiskop, og at denne kun havde opnået kongens samtykke ved i Roskilde edeligt at påtage sig en række forpligtelser, herunder at skaffe pavens tilslutning til valget. Til den ende rejste Jens Grand til Rom, hvor han over for paven — gav afkald på sit ærkebisperembede: dermed bortfaldt alle hans i Roskilde påtagne forpligtelser, og han kunne frit modtage af paven at blive udnævnt til ærkebiskop *per provisionem*! Lige så selvfølgelig det er, at Martinus som kongens kansler har medvirket ved de hårdhændede aftaler i Roskilde, lige så klart er det, at han ikke har medvirket under forsvindingsnummeret ved kurien. Og ingen bør undre sig over, at Martinus i 1290 ikke kunne få Jens Grands tilslutning til sit valg til biskop i Roskilde (Roos, s. 53)!

Men disse overvejelser har betydning for et sidste sted i procesakterne, som Pater Roos s. 56 f. har søgt at udnytte til

¹ Acta Processus, 196, l. 15—22; smlgn. 192, 2—10.

² Se i det hele taget: N. K. Andersen: Ærkebiskop Jens Grand (Kbh. 1934).

oplysning om magister Martinus. Det er den samme replik af magister Reinald, der omtaler den 1274 afdøde Jacob Erlandsen *quem et magister Martinus hic presens commendabilem novit, tanquam qui ipsum proxime coram domino papa commendavit*. Pater Roos hævder, at dersom man — hvad der er grammatisk nærliggende — lader *quem* og *qui* gå på den samme og lader *ipse* have den velkendte reference til det overordnede subjekt, så skulle der stå, at Jacob Erlandsen *proxime* («på det nøjeste»?) har anbefalet magister Martinus over for paven. Dette måtte være sket før Jacob Erlandsens udnævnelse til biskop i Roskilde 1250, nærmere betegnet 1245—50, da Jacob var *capellanus domini Innocentii IV pape commensalis et dilectus*.

Jeg har selv tilrådet Pater Roos at lade denne vidtrækkende hypotese blive underkastet international prøvelse, men må for mit vedkommende blive ved den mening, at *qui* går på Martinus, og at *ipse*, som så ofte, står hvor ældre sprogbrug ville sætte *ille*, og at de to sætninger skal oversættes: »Jacob Erlandsen, som også den her tilstedeværende magister Martinus har kendt som en prisværdig mand, såsom han selv fornylig har prist ham over for paven«. Herved måtte det antages, at magister Martinus i det under selve pavens forsæde afholdte møde, hvormed processen indledtes, har anset det for rigtigt at sige nogle pæne ord både om den nuværende kirkelige kongemodstander, ærkebiskop Jens Grand, og om den tidligere, ærkebisp Jacob Erlandsen. Det er iøvrigt usikkert, om *novit* betyder »har kendt« (*cognovit?*); *commendabilem novit* kunne vel være det samme som *scit commendabilem esse*, altså »kender som prisværdig«, »véd er prisværdig«. I så fald siger stedet intet som helst om nogen forbindelse mellem magister Martinus personlig og Jacob Erlandsen. Men det vigtigste er, at dette sted således forstået ikke kan give nogen art af oplysning om magister Martinus 1245—1250¹.

Facit er efter min mening, at vi intet ved om den 1304 afdøde,

¹ Jeg er dr. Alfred Otto S. J. megen tak skyldig for oplysninger og overvejelser vedrørende opfattelsen af de dokumentariske meddelelser om magister Martinus.

i Notre Dame begravede, danske magister theologiae Martinus, kannik i Roskilde og Paris, sandsynligvis også i Lund, rimeligvis i hvert fald valgt til provst i Slesvig, førend han i 1288 bliver kongens kansler; og at vi om forfatteren til de modi significandi, der begynder *Cum cujuslibet artificis*, væsentlig ved, at han var dansker, hed Martinus, var magister theologiae i Paris, samt at han før 1280 havde fuldført sit grammatiske værk, der fik stor udbredelse, og at han forøvrigt har skrevet nogle logiske arbejder. De to kan være identiske, men behøver ikke at være det.

Videre når vi ved en betragtning af selve værket *Cum cujuslibet artificis*; jeg har haft lejlighed til at læse den til udgivelse præparerede tekst.

I den trykte bog påvises s. 122, at Martinus bl. a. har benyttet Robert Kilwardby's kommentar til Priscian, der senest kan være skrevet 1250. Åndrigt og med stor beherskelse af stoffet anvender Pater Roos nu den viden om den almindelige lærdomshistoriske udvikling i Paris, som han har fremlagt i kapitel 4 og uddybet i slutningen af bogen, til et forsøg på en nøjere placering af Martinus' grammatiske traktat inden for tiden 1250—1280. Og han hævder med stor energi, at den må placeres meget tidligt i dette tidsrum, hvis to altoverskyggende videnskabelige begivenheder er ophævelsen i 1255 af forbudet mod i artes-fakultetet at læse over Aristoteles' naturvidenskabelige og metafysiske skrifter, og fremkomsten af den hele række af nye oversættelser af disse skrifter, hvoraf fulgte storlåede forsøg på en selvstændiggørelse af artes-fakultetet til et virkelig »filosofisk« fakultet (i tysk og svensk bemærkelse), samt den teologiens filosofiske nyopbygning, hvis største navn er Thomas Aquinas.

Af alt dette findes intet spor hos Martinus de Dacia, hverken i hans Modi significandi eller — efter hvad Pater Roos oplyser¹ — i hans logiske skrifter. Ganske vist citeres (hvad Pater Roos

¹ Festskrift I. c., 214.

ikke nævner) i *Modi significandi* (§ 265 og 267) *De Anima* og *Metafysikken*, altså to af de først i 1255 til artes-forelæsninger frigivne værker. Men dels betød forelæsningsforbudet ikke forbud mod studium, dels var just disse to værker også for 1260'ernes oversættelsesarbejde tilgængelige, nemlig ved fra arabisk stammende versioner. Specielt bemærker Pater Roos, at der intet steds hos Martinus findes noget citat fra Thomas, hvis andet Pariser-ophold var 1269—72; tværtimod har Grabmann, hvad Pater Roos omtaler med en vis tilslutning (s. 59 f.), formodet, at vor grammatiker skulle være den Martinus, der af en samtidig kilde nævnes som Thomas Aquinas' lærer i logik — hvilket da måtte have været 1239—44 i Neapel! Det, Martinus de Dacia har beskæftiget sig med, ligger, så vidt det kan ses af bevarede værker, helt inden for samme kreds som f. eks. Nicolaus af Paris, der af Pater Roos nævnes som typisk for tiden før 1255. Selve formen af hans arbejde, der er en blanding af *lectio* og *questiones*, viser til samme tid.

Med støtte i foreløbige undersøgelser af Grabmann mener Pater Roos, at Martinus de Dacia forudsættes af Boëcius de Dacia (der døde 1284) og Johannes de Dacia (der benytter Wilhelm af Moorbekes Aristoteles-oversættelser), men selv forudsætter Simon de Dacia, hvis tid endnu ikke er kendt. Og han gør (s. 134, noten) opmærksom på, at Gentilis de Cingulo et sted i sin kommentar, der vel er fra 1280'erne, om en bestemt læremening, som ikke findes hos Martinus, siger: *adhuc non erat notum hoc in illo tempore quo fecit*, hvoraf Pater Roos vil udlede sandsynlighed for, at Martinus' værk er meget ældre end kommentaren.

Imod alle disse betragtninger kan man gøre gældende, at de fleste er argumenter *e silentio* — hvis vi havde Martinus' teologiske forelæsninger, ville måske meget se anderledes ud — eller løst funderede (Grabmanns hypotese om Martinus de Dacia som Thomas' ungdomslærer!), og at f. eks. en bemærkning som den fra Gentilis de Cingulo citerede *in illo tempore*, ikke behøver at betegne en i åremål langt tilbageliggende tid, da der i de sidste decennier af 13. årh. var et så myldrende rigt viden-

skabeligt liv, navnlig i Paris, at et tidspunkt, der kun lå få år tidligere, kan have forekommet fjerntliggende. Det synes efter det foreliggende ikke udelukket, at Martinus de Dacia kan have skrevet sit værk i 1260'erne eller endog i 1270'erne efter en gammeldags metode, men med en ny gennemtænkning af problemerne; at han har ydet det sidste, er sikkert. Og sikkert er det da også, at det i *Modi significandi* givne stof vedblev at stå på artes-fakultetets læreplan, også efter 1255, og at Martinus' »gammeldags« værk blev benyttet og kommenteret endnu i 14. årh.

Nærmere til en afgørelse vil vi først komme efter udgivelsen af teksten, hvorefter man f. eks. måske kan finde ud af, hvem det er, Martinus i § 201 og 203 tager afstand fra med en så påfaldende høflighed (*salva reverentia ita dicentium; sine prejudicio melioris sententiae*). På basis af en kritisk tekst af grammatikken kan man også foretage en filologisk sammenligning med de indlæg, som kansleren Martinus giver i processen mod Jens Grand og se, om der er afgørende lighed mellem grammatikerens og kanslerens udtryksmåde.

På forhånd vil almindelige overvejelser tale for en senere datering end af Pater Roos foreslået. Skulle disse *Modi significandi* nemlig være foredraget ca. 1250, som Pater Roos helst ser, måtte grammatikeren være født ca. 1225 — var han Thomas' ungdomslærer, allersenest 1220 — hvorved han bliver noget gammel til den tid, kansleren virkelig vides at have handlet politisk (1288—99). Og navnlig bliver der et forbavsende hul mellem ca. 1250, da han skal have skrevet de logiske og grammatiske værker, og 1280'erne, da grammatikken bliver kendt og kansleren træder frem. Ukendt i 30 år og pludselig berømt: ikke umuligt naturligvis, men . . .

Man kan næsten ikke væрге sig mod følgende konklusion: Skulle Pater Roos have ret i sin med energi forfægtede these, at Martinus de Dacia's *Modi significandi* helt igennem er et barn af tiden før 1255 eller endog første halvdel af 13. årh. — så bliver det usandsynligt, at samme Martinus i århundredets sidste tiår skulle have været den danske konges kansler! I hvert

fald måtte denne identificering tages op til fornyet undersøgelse med filologiske midler.

Det har for dansk historie interesse at få at vide, om Erik Menveds kansler og procurator, magister Martinus, var identisk med grammatikeren. Men det er for Europas lærdomshistorie i 13. årh. og for Danmarks andel i denne af den største betydning at få fastslået, hvornår Martinus de Dacias så virkningsfulde *Modi significandi* blev skrevet, og at få klarlagt deres forhold til de andre »Daciere«. Dette kan vi vente af den forestående udgave af disse skrifter. Og der er grund til stor taknemlighed mod Pater Roos, fordi han har set og rejst hele dette problemkompleks. Han har med sine studier og navnlig med denne bog placeret sig højt blandt nutidens medievisiter.

Zusammenfassung.

Seit etwa 1330 weiss die Tradition zu berichten, dass der Kanzler König Eriks des VI., Magister Martinus genannt, derselbe sei, der einen allbekanntem grammatischen Traktat verfasst hat. Ist diese Überlieferung richtig?

In der bedeutenden Kopenhagener Habilitationsschrift, womit Heinrich Roos eine Ausgabe vorbereitet und deshalb zuerst die Handschriftenverhältnisse klarstellt, wird mit ausgebreiteten Kenntnissen dargelegt, wie sich die grammatischen Traktate (»*De modis significandi*«) in das Lehrsystem des Mittelalters einordnen, und nachgewiesen, dass in der Reihe der für die europäische Bildung recht wichtigen grammatischen Werke dänischer mittelalterlicher Autoren dem *Cum cujuslibet artificis* beginnenden Traktat des Martinus de Dacia eine besondere Bedeutung zukommt. Der Inhalt des Werkes wird der dramatischen Geschichte der Philosophie des XIII. Jh.s gegenübergestellt, und daraus der Schluss gezogen, dass die Abfassung in den Anfang der zweiten Jahrhunderthälfte gesetzt werden müsse. Gleichzeitig wird, z. T. mit neuen bemerkenswerten Argumenten, an der Autorschaft des Kanzlers festgehalten.

Demgegenüber versucht der gegenwärtige Aufsatz den Nachweis, dass wir vor 1288 von dem Kanzler nichts wissen, dass aber an verschiedenen Punkten die Nachrichten über ihn präzisiert werden können. Ferner wird die behauptete frühe Abfassungszeit bezweifelt und darauf hingewiesen, dass ein eingehenderes Stu-

dium des Textes die Datierungsfrage vielleicht lösen könnte. Und es wird der Schluss gezogen, dass, falls Heinr. Roos dennoch mit seiner Frühdatierung Recht haben sollte, der berühmte Grammatiker dann mit dem Kanzler Eriks des VI. nicht identisch sein könne.

2.

**Har Valdemar 4. Atterdag i 1342 benyttet titlen:
greve af Holsten og Stormarn?**

Af

C. A. Christensen.

I Aalborgs ældste privilegium af 1342¹ tillægges der Valdemar 4. Atterdag en ganske enestaaende titel: *Valdemar af guds naade Danmarks og Sclauorum (sic) konge, hertug i Estland, greve i Holsten og Stormarn*. Denne titel er et unikum og forekommer i betragtning af Valdemars forhold til Holsten paa denne tid saa usandsynlig, at man straks fristes til at drage slutningen: dette privilegium kan ikke være ægte.

En nærmere undersøgelse af privilegiets overlevering gør én betænkelig ved denne slutning. Privilegiet findes i AM. 8° nr. 21, der, som Kofod Ancher udtrykker det, er »en kjøen Ansamling af Magistratens Paabudde i Aalborg« fra 16. aarh.² Hovedindholdet er bestemmelser om politiforanstaltninger, vedtægter vedrørende handel og næringsliv o. lign.³ Foruden disse bestemmelser fra 16. aarh. indeholder haandskriftet to tillæg med byens privilegier, det første privilegierne til og med Kristian 2., denne del slutter i modsætning til den efterfølgende med et sagregister; det andet indeholder privilegierne efter Kristian 2.s tid og indtil Frederik 2.s privilegium af 1570.

¹ Trykt Kolderup-Rosenvinge, Saml. af gl. danske Love V, 278—82; P. C. Knudsen: Aalborg Bys Hist. I, 27; Danmarks Gl. Købstadlovgivning II, 271. Gengivet paa moderne dansk i Rismøller: Aalborg, 43.

² Lov Hist. II, 338.

³ Den fyldigste beskrivelse af haandskriftet er givet af H. D. Wulff i Samlinger til jysk Hist. og Topogr. II, 113 fig.